

Список використаної літератури

1. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин – СПб. : Питер, 2009. – 576 с. : ил. – (Серия “Мастера Психологии”).
2. Крейдлин Г. Е. Русские жесты и жестовые фразеологизмы: отражение наивной этики в невербальном и вербальном кодах / Г. Е. Крейдлин // Логический анализ языка: Языки этики / отв. ред. : Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко, Н. К. Рябцева. – М. : Яз. рус. культуры, 2000. – С. 341–353.
3. Крейдлин Г. Е. Улыбка как жест и как слово / Г. Е. Крейдлин, Е. А. Чувиллина // Вопр. языкознания. – 2001. – № 4. – С. 66–93.
4. Русина Е. А. Сравнительный анализ параязыковых явлений в русских и английских художественных текстах (на материале романов И. Гончарова “Обрыв” и Т. Гарди “Тэсс из рода д’Эрбервиллей”) : дис. ... канд. филол. наук / Е. А. Русина. – Курск, 2002. – 215 с.
5. Рядова С. Невербальные средства общения [Электронный ресурс] / С. Рядова. – Режим доступа : <http://www.rchgi.spb.ru>
6. Солощук Л. В. Посмішка як мімічний жест та її роль в англomовному дискурсі [Електронний ресурс] / Л. В. Солощук. – Режим доступа : <http://bibl.kma.mk.ua/index.php?m=11&b=11>
7. Ekman P. Unmasking the Face: A Field Guide to Recognizing Emotions from Facial Clues / P. Ekman, W. V. Friesen. – Englewood Cliffs, 1975.

Довідкова література

8. АРФС – Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Рус. яз., 1984. – 944 с.
9. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев – К. : Рад. шк., 1969. – 1051 с.
10. Ожегов С. И. Словарь русского языка. – 7-е изд., стереотип. – М. : Сов. энцикл., 1968. – 900 с.
11. СУС – Англо-русский словарь устойчивых словосочетаний Collins COBUILD Dictionary of Idioms. – М. : Астрель ; АСТ, 2004. – 751 с.
12. ODEI – Oxford Dictionary of English Idioms. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1993. – 685 p.

Статтю подано до редколегії
11.11.2011 р.

УДК 811.111'366

С. М. Сухорольська – доцент Львівського національного університету імені Івана Франка;

О. І. Федоренко – доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

Контрастивний аналіз сталих дієслівно-субстантивних сполучень англійської та української мов

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології
ЛНУ ім. І. Франка*

У статті проведено контрастивний аналіз сталих дієслівно-субстантивних сполучень (СДСС) в англійській та українській мовах. Встановлено, що широке використання конвертованих іменників у позиції субстантивного компонента СДСС є типологічною особливістю англійської мови.

Ключові слова: сталі дієслівно-субстантивні сполучення, повні еквіваленти, конгруенти, часткові еквіваленти, функціональні еквіваленти.

Сухорольская С. М., Федоренко О. И. Контрастивный анализ устойчивых глагольно-субстантивных сочетаний в английском и украинском языках. В статье проведен контрастивный анализ устойчивых глагольно-субстантивных сочетаний (УГСС) в английском и украинском языках. Установлено, что широкое использование конвертированных существительных в позиции субстантивного компонента УГСС является типологической особенностью английского языка.

Ключевые слова: устойчивые глагольно-субстантивные сочетания, полные эквиваленты, конгруэнты, частичные эквиваленты, функциональные эквиваленты.

Sukhorolska S. M., O Fedorenko. I. Constrative Analysis of Fixed Verbo-Nominal Phrases in English and Ukrainian. The present paper is concerned with contrastive analysis of fixed verbo-nominal phrases (FVNPs) in English and Ukrainian. The undertaken analysis gives grounds to conclude that extensive use of converted nouns in the nominal position in FVNPs is a marked typological feature of the English language.

Key words: fixed verbo-nominal phrases, full equivalents, congruents, partial equivalents, functional equivalents.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній англійській мові спостерігається активне вживання сталих дієслівно-субстантивних сполучень (СДСС), еквівалентних за змістом монолексемному дієслову: *to give a smile – to smile, to have a look – to look, to make a suggestion – to suggest* тощо. Зростання частотності цих утворень пояснюють розвитком елементів аналітизму та тенденцією до номіналізації.

Дослідження доводять, що СДСС – конструкції “універсальні” [1, 88; 4, 90], які широко вживаються у мовах різних типів. СДСС як типові прояви аналітизму та номіналізації трапляються не тільки в аналітичних мовах. Вони активно вживаються й у всіх слов’янських мовах – синтетичних, із розгалуженою системою словоформ. Великого поширення набули СДСС і в українській мові.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Опрацювання СДСС у далекоспоріднених і неспоріднених мовах не приділялося достатньо уваги. Тому цікаво простежити групу СДСС в англійській та українській мовах. Способом контрастивного зіставлення проаналізовано 500 англійських СДСС та їх українських відповідників. Матеріалом для спостереження стали твори англомовних авторів та їх українські переклади, а також оригінальні твори українських авторів та їх англійські переклади. Широко використано дані словників.

Грамматичне оформлення СДСС загалом збігається в обох порівнюваних мовах і є структурою V + Nabstract, напр.: *make a comparison, take part, give a look, робити порівняння, брати участь, дати обіцянку* і под. Однак, на відміну від української мови, СДСС в англійській мові можуть бути представлені двома моделями: VN і VvN. Особливістю моделі VvN є те, що іменний компонент у ній – девербативний іменник, утворений за конверсією.

Широке використання конвертованих іменників у позиції субстантивного компонента СДСС є типологічною особливістю англійської мови. Наявність конвертованих іменників зумовлює кількісну перевагу англійських СДСС, а також їх якісну відмінність від СДСС української мови. Так, із 500 субстантивних компонентів, які ми відзначили у складі СДСС, 234 (47 %) – конвертовані девербативні іменники. Конвертуються не лише окремі дієслова, а й дієслова з постпозиціями: *a breakdown, a break-through, a rub-down, a sit-down* і навіть цілі фрази: *a wash-and-brush-up*. Домінантним категоріальним значенням СДСС моделі VvN є кратність і вони є засобом заміщення функціонально-семантичної категорії аспектуальності. Периферійне значення цієї моделі – результативність, синонімічне зі значенням перфектної форми [3, 56].

Англійські СДСС мають семантичні відповідники в українській мові. Це можуть бути:

1/ а) повні еквіваленти або б) конгруенти. Між різномовними повними еквівалентами цілком можливі певні граматичні чи лексичні розбіжності [2, 63], зокрема, наявність артиклів, присвійних займенників, інверсії тощо. Напр., *take an announcement – робити оголошення, give advice – пораду давати: Я стар чоловік, нездужаю встати, Буду йому пораду давати (Шевченко)*. Розбіжності зумовлені варіативністю морфологічної структури українських дієслів: *давати / подавати допомогу; взяти / узяти / брати участь; давати / надавати обіцянки*.

Міжмовні еквіваленти, які збігаються не тільки за логічним (когнітивним) значенням, а й структурно-граматичною будовою, функціонально-стилістичною та емоційно-експресивною конотаціями, вважають конгруентами [2, 63], напр.: *Not that he had any desire to spy on her actions (Galsworthy). – Він не мав бажання за нею шпигувати (пер. О. Терех); Just giving orders that don't make any sense (Golding). – Тільки віддаєш дурні накази (пер. С. Павличко)*.

Такі СДСС (100 (20 %) із 500) характеризуються повною семантичною тотожністю і належать до міжмовних еквівалентів. Чим пояснюється факт точного відтворення семантичної структури СДСС в англійській та українській мовах? На наш погляд, головну роль у цьому відіграє семантичний аспект. Вибір дієслівного оператора для супроводу іменника в СДСС обох мов зумовлений семантикою дієслова та самої іменної лексики.

Так, сполучуваність компонентів СДСС моделі *give + N* та еквівалентної моделі *давати + Ім* програмується набором змістових ознак дієслова та іменника – сеюмою відцентрової перехідної дії і

семою об'єктної спрямованості. Структура змісту іменних лексем, які потрапляють у сферу сполучуваності цих дієслівних компонентів передбачає наявність і суб'єкта (безпосереднього виконавця дії), і об'єкта-адресата (сприймача), який перебуває у сфері активного впливу їх дії. Це можуть бути іменники із семантикою інформування, що передбачають, крім мовця, наявність особи-адресата, слухача (*give an answer – дати відповідь, give advice – давати пораду*); іменники, що номінують діяльність людини і також характеризуються об'єктною спрямованістю (*give help – надавати допомогу*); іменники, що позначають почуття, стани, які можуть адресуватися комусь (*give pleasure – давати втіху, give pain – завдавати болю*).

Компоненти СДСС моделі *make + N* та еквівалентної української моделі *робити + Ім* об'єднуються на основі спільної для них ознаки – семи результативності. Набір субстантивних компонентів представлений декількома семантичними групами, до яких належать іменники, що номінують результати дій людей у процесі спілкування (*make an announcement – робити оголошення*); іменники, що номінують результати інтелектуальних дій (*make a conclusion – робити висновок*); іменники, які позначають результати фізичних дій (*make a turn – робити оберти*); іменники, які номінують результати різноманітної діяльності людини, людських взаємин (*make a contribution – робити вклад*);

2/ часткові еквіваленти: *make a decision – прийняти рішення, make an impression – справляти враження, pay attention – звертати увагу, draw a comparison – робити порівняння, put (place) pressure – чинити тиск* тощо. Лексичне наповнення таких англійських СДСС (80 (16 %) із 500) лише частково збігається з лексичним наповненням українських відповідників. Однак, відрізняючись частковим лексичним наповненням, СДСС збігаються в обох мовах за своїм значенням. Напр.: *Terrified that they would run and give the alarm (Golding)*. – *Наляканий, що вони можуть побігти й зчинити тривогу (пер. С. Павличко)*; *Jack took a step (Golding)*. – *Джек ступив крок (пер. С. Павличко)*.

У структурі змісту іменника *answer* та українського відповідника *відповідь* наявні сема результату та сема адресатності. Тому вони потенційно здатні сполучатися з дієсловами *give / давати* та *make / робити* у складі СДСС. В англійській мові можливе використання двох СДСС *give an answer* та *make an answer*. В українській мові не існує сполучення *робити відповідь*, хоча воно є потенційно можливим, пор. *робити оголошення*. Загальноприйнятим є лише СДСС *давати відповідь*.

Значна кількість англійських СДСС (320 (64 %) із 500) не мають двокомпонентних українських відповідників. Здебільшого це СДСС моделі VvN, хоча зафіксовано також СДСС моделі VN. Функціональними еквівалентами таких англійських СДСС в українській мові слугують монолексемні дієслівні синоніми: *take a bite – вкусити, have (take) a bath – покупатися, make smb's acquaintance – познайомитися, take care – піклуватися, make use – використовувати* тощо. Напр.: *He gave a wild whoop and leapt down to the pale sand (Golding)*. – *Він гукнув диким голосом, сплигнув на блідий пісок (пер. С. Павличко)*; *The twins made a bolt past Ralph and got between him and the entry (Golding)*. – *Близнюки метнулися із-за Ральфової спини і стали перед ним (пер. С. Павличко)*.

Одне із основних завдань теорії номіналізації – описати відношення між іменними елементами та їх дієслівними корелятами, зокрема синтаксичні та семантичні властивості номінативів та відповідних дієслів. Дослідники вказують на регулярний характер цих відношень. Так, у семантичній структурі іменних компонентів СДСС англійської мови відзначено різні семи: 1) процес / дія (action / process); 2) акт (act of Ving); 3) період (period of Ving); 4) окремий випадок / мить (instance / instant of Ving); 5) продукт / результат (product / result of Ving); 6) щось матеріальне (thing). У семантичній структурі українських іменних компонентів СДСС виявлено такі семи: 1) дія; 2) щось матеріальне. Семи, які передають одиничний вияв дії, кратність, період, відсутні у номінативів-компонентів СДСС української мови. Саме тому англійські СДСС цього типу (*have a look, take a walk*) не мають повних еквівалентів в українській мові й передаються монолексемно.

Висновок. Проведений контрастивний аналіз англійських СДСС та їх українських відповідників встановлює міжмовні еквіваленти і для перекладу та навчання іноземної мови.

Список використаної літератури

1. Гак В. Г. Номинализация сказуемого и устранение субъекта / В. Г. Гак // Синтаксис и стилистика. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1976. – С. 85–102.
2. Зорівчак Р. П. До методології вивчення фразеологічних одиниць у контрастивних дослідженнях / Р. П. Зорівчак // Нариси з контрастивної лінгвістики. – К. : Вища шк., 1979. – С. 59–65.

3. Огоновська О. В. Дієслівне заміщення в англійській мові / О. В. Огоновська. – Л. : Світ, 1991. – 128 с.
4. Шведова В. С. О дифференцирующей функции глагольной перифразы в стилистическом контексте / В. С. Шведова // Сопоставительная стилистика иностранных языков. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. пед. ин-та, 1976. – С. 88–95.

Статтю подано до редколегії
11.11.2011 р.

УДК 81. + 518.51.

А. С. Федорінчик – аспірант-здобувач кафедри загального мовознавства Рівненського інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”

Можливі бачення стратегій морфологічного кодування ядерних дієслівних актантів

Роботу виконано на кафедрі загального мовознавства РІ ВМУРоЛ “Україна”

У статті йдеться про можливі стратегії організації морфологічного кодування ядерних дієслівних актантів: звичну для лінгвістичної традиції акузативну (номінативну), ергативну, нейтральну, транзитивну, тричленну та можливі співвідношення між їхніми реалізаціями. На прикладах із різних мов показано, що відмінності між стратегіями передусім зумовлені різним впливом трьох факторів: семантичної вмотивованості, прагненням до економії та потребою ідентифікувати ролі учасників ситуації.

Ключові слова: актанти, агенс, пацієнс, “єдиний”, речення, стратегії морфологічного кодування.

Федорінчик А. С. Возможные подходы к стратегиям морфологического кодирования ядерных глагольных актантов. Стаття описує можливі стратегії організації морфологічного кодування ядерних глагольних актантів: звичну для лінгвістичної традиції акузативну (номінативну), ергативну, нейтральну, транзитивну, трічленну та можливі співвідношення між їхніми реалізаціями. На прикладах із різних мов показано, що відмінності між стратегіями в першу чергу обумовлені різним впливом трьох факторів: семантичної вмотивованості, прагненням до економії та потребою ідентифікувати ролі учасників ситуації.

Ключевые слова: актанты, агенс, пациенс, “единственный”, предложение, стратегии морфологического кодирования.

Fedorinchyk A. S. Possible Approaches to Strategies of Nuclear Verbal Actants Decoding by Morphological Means. This article describes possible strategies of morphological decoding of nuclear verbal actants: habitual accusative (nominative), ergative, neutral, transitive, tripartite ones – and possible correlations between their realisations. By the use of examples from different languages, it is showed that differences between strategies are first of all conditioned by different influence of three following factors: semantic motivation, economy aim and necessity to identify participant roles.

Key words: actants, agens, patients, “sole”, sentence, morphological decoding strategies.

Постановка наукової проблеми та її значення. Як відомо, в основі системи відмінків (незалежно від того, що виступає їхнім показником: афіксація, прийменники, післяйменники, суплетивність або ж навіть порядок слів чи інкорпорація) будь-якої мови лежать семантичні ролі учасників тієї чи іншої ситуації. Кожна семантична роль сама по собі є певним узагальненням більш конкретних ролей – загалом унікальних для кожного дієслова. Так, у кожному з речень “батько розбив чашку”, “батько збудував будинок” і “батько прочитав книжку” наявні ролі агенса й пацієнса, хоча, скажімо, чашка як цілісний об’єкт припиняє існувати, будинок, навпаки, з’являється, стан книги залишається практично незмінним, а ініціативу батька в першому з речень можна поставити під сумнів¹.

© Федорінчик А. С., 2012

¹ Детальніше про аналіз понять “агентивності” і “пацієнтивності” у різних мовах див. [4].